

МЕГЛЕН

АНТРОПОГЕОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ¹

Меглен чине ових 46 села: Сobotско, Капињане, Фуштане, Северна, Прибдиште, Г. Пожар, Д. Пожар, Г. Родево, Д. Родево, Тресина, Саракинов, Костурјан, Драгоманци, Волчишта, Бахово, Г. Црнешево, Д. Црнешево, Струпино, Нова Мала, Бице Мала, Турман Мала, Цакан Мала, Цакан Чифлук, Бизово, Манастирче, Пољани, Рудино, Слатина, Дреново, Г. Карадере, Д. Карадере, Ново Село, Тудорче, Попово Село, Гостољубе, Стражиште, Новоселци, Продјом, Карладово, Ружино, Кожушане, Трстеник, Невор, Зборско, Хранислав и Габровац.²

Од *Мориова* ову област одваја планински гребен за који и „у даљним селима (мегленским) постоје друкчији називи за поједине делове планинске на линији *Ниче-Кожуф*. На пр. у Костурјану *Кашунац* зову Стог („Није Стогот му велиме“) Бугарски војници, заробљени на *Добром Пољу*, Катунца су увек звали *Голаш*. *Вешерник* Костурјани зову *Криво Чучул*; *Голо Било* (и *Кукуруз*) зову *Право Чучул*; *Кожуф* зову *Сџара Планина* („*Сџараша Планина*, така му велиме није“). Област зову *Карацова* („*Македонка*“) а и *Меглен*“.

„Са Јеленца (који је) сав од мермера пење се тако невероватно напрасно масивно било Ниче, обло, овде крш, (тамо) амбиси, суве долине, мучан приступ, козје стазе или апсолутно неприступан. Зупци су типски и оштри као тестера, оштрељи и зупци начичкани су и на Јеленцу“.

Веће су реке ове области: Топлица у чијем је изворишту *Равно Бор* („од там иде реката Топлица“) и на којој има ваљавица и воденица; леви јој изворни краци полазе са Доброг Поља и Сокола. „Кршна узвишења с десне стране њене при излазу у мегленску раван зову се *Тресинскаша Плоча* (по селу Тресини тако названа)“; до ње је блиска „*Белица* која тече са Ниче (од цумата испађа од Ниче“) између Тресине и Д. Пожара и даље десно од Бица Мале“; (то је) дивља и мање корисна (река) („дива река, м'ти се, све песак носи, земја“); она је

¹ Као ратни дописник Шумадијске Дивизије на Солунском Фронту пок. Риста Николић, резервни поручник, иначе управник Етнографског Музеја у Скопљу, је оном његовом познатом марљивошћу из дана у дан поред своје главне дужности, купио из Меглена, где је та дивизија имала своје операције, сав онај материјал који му је требао за географију, антропогеографију и етнографију те области. Ја сам тај материјал средно и видећи да има вредности, пуштам га срећеног али само у ономе облику како га је он забележио. *Е. Ј. Цвешћ.*

² Р. Николић је из овога списка избрисао мегленска села: Тушина, Ливаде и Ноће (Ноте). По списку Б. Ж. Милојевића: *Јужна Македонија*, антропогеографска испитивања, 1920. с. 24. *Меглен* има 49 села, те би према томе неслагање било само у 3 села. У списку Р. Николића не постоје ова Милојевићева мегленска села: Луковец, Почеп, Тушум, Њте, Лугунци, Бъриславци, Ошин и Лесково, свега 8 села. Али и у Милојевићевом списку не постоје ова Николићева мегленска села: Дреново, Ново Село, Тудорче и Попово Село, свега 4. Мања се неслагања тичу појединих имена села: Продром (Б. М.) и Продјом (Р. Н.); Влчиште (Б. М.) и Волчишта (Р. Н.); Суботско (Б. М.) и Сobotско (Р. Н.); Прибдиште (Б. М.) и Прибдиште (Р. Н.); Родиво (Б. М.) и Родево (Р. Н.) и друга. Апсолутно је слагање у овим именима: Капињане, Фуштане, Тресина, Бахово, Струпино, Бизово, Пољани, Слатина, Гостољубе, Карладово, Трстеник, Невор и Зборско.

Колико изненађује ово неслагање у границама Меглена као и именима села код таквих географа и антропогеографа наших као што су Р. Николић и Б. Милојевића и кад се још томе дода да су обојица готово у исто време проучавали Меглен. *Е. Ј. Ц.*

својим наносом највише засула у правцу свога тока, као и она од Кожуфа; *Бајна* је река којој је на десној страни Сobotско; лево од Бајне је *Мориовска Река* („од Мориво“), која тече донекле напоредо са Бајном, тече кроз село (Северјан) Северну и са ње има много више јаза (него са Бајне). Бајна и Мориовска Река састају се, веле, код села Волчишта („бркат се на Волчиште) и зову се онда *Карадере*. Не постоји река (у Меглену) са називом *Могленица*.

Меглен је „питом и богат, на подножју Ниче и Кожуфа, чувен на Балкану по продукцији паприке, али ту успева (поред осталог) пиринач и памук; добро је насељен, изузев на пр. села: Бице Мала, Турман Мала и Цакан Мала, чији су становници праве Османлије, Анадолци, Јуруци и чији су претци били сточари по Ниче и одатле „се спуштали међу Србо-Македонце и турчили их“. Сви су остали (становници ове области) представници чисте словенске расе или су потурице, гори од Турака, Грци, мухаџири; а велики (је) део православни, говоре македонско словенски или србо-македонски као и потурице. „Ашана — „Каракачанци“ тако их зову — било је по мегленским високим планинама до пре неколико година; зиму су проводили у околини Јенице—Вардара“ („се свалат на к'шла“).

Становници живе поред већ поменутога и од земљорадње и стоке; Грци раде добро кукуруз и кожурке, има их и меанџија и шпекуланата; паприку никако не обрађују. Има и читавих села која раде један занат. Дедови (данашњих) кујунџија из неких села код Лерина (Ложане, Оризари) долазили су још овде да раде па су ту и остали; њихово је цело село код Лерина сам кујунџија; једно је село имало саме терзије: „Једни веле да се пре 50 година није паприка („пипер“) садила у оволикој мери као данас; ни пасуљ („фасуљ“) нису раније садили. Село Бизово прво је почело да сади пасуљ. Само је гајење свилене бубе давнашње („кожурци од вето са“ или: „кожурци така ни се нашло од вето“). Воденичко камење за ову област праве у Бахову, а доноси и из Солуна т. зв. „морски камен“, који у Солун долази „од морето“, али мештани не знају одакле. Тај је камен бољи од баовског“.

„Ова је област била на ударцу пута Битољ—Воден—Јенице, који је за њу био главна комуникација. На њему је човек из Меглена од 70 година видео свега два—три пута камиле; у Меглену их никада није видео, јер нема пута. Само један пут од Фуштана води на Исток за Вардар. На Север преко планина Ниче-Кожуф за Црну Реку није било пута; та је област непролазна“.

„Главни трговачки центри с којима је ова област одржавала везе јесу Солун и Битољ. Пут је за Солун преко *Пазара*, како зову Јенице-Вардар, а за Битољ преко Водена. Ишли су и за Ђевђелију и то од Фуштана па преко Н'тја. *Пазар* је од С'ботско далеко 9 сати и у њега иду преко Слатине и Спирлитова а за Воден преко Костурјана, Драгоманаци и Лукавца. У те веће центре из ове области извозили су: црвену паприку („пипер носат“), жито, кукуруз, просо, свилену бубу („кожурци от црниците ранене“) Према Северу је планински ланац Ниче-Кожуф био непролазан и неупотребљив за саобраћај, бар у последње доба. Овај им је планински масив служио за пашу, дрва и грађу“.

„Локални су им центри и пазарна места Фуштане и Сobotско, центри другог реда Воден и Јенице, а трећег Солун и Битољ; ретко је ко ишао до Прилепа и Скопља. Фуштане је веће од Сobotског“ („по голема касаба“).

(Низак културни ниво ове области, њену примитивност у јачој мери дају ови детаљи). „До пре 50 година није било употребе петролеума („гас немаше“); горели су само борину, коју су секли у блиским шумама („од Баовско, Пожарско и Тресина“). Доцније су почели употребљавати гас, који су добијали преко Солуна. Од 20 година не иду по овим планинама за борину због несигурности („кога се разбрка работа“).

Собошско се налази главним делом на десној страни реке Бајне. Чаршија је дуж једног јаза воденичног, који је одвојен од ове реке код (Пребедишта) Прибдишта. Од ове је реке одвојено 4 јаза воде. Бугари су у Сobotском имали у турско време школу, а Грци нису.

Г. *Пожар* село је с обе стране Топлице, чији леви изворни краци полазе са Доброг Поља и Сокола. При излазу Топлице из клисурасте и кршне долине у раван Меглена, с леве стране..... Пожарске Косе налази се село *Доњи Пожар*.

„Први део Пожарске Косе изнад села (Г. Пожара) зове се *Селце Кошшани* (са многобројним кестеновима), а по том даље уз косу поједини делови зову се: *Грежден* (или *Гражден*), *Голо Гумно*, *Пресека*, *Марјан*, па *Добро Поље*, које је „синора на Градешница“.

„Горњи Пожар је старо село — „това је од векот село“. Постоји предање да је једном у томе селу било 30 кућа, а сада их је било до овога рата (1916 год.) на 320, па је око 80 прешло у Доњи Пожар. Село има и стару цркву, а близу му је, на по сата даљине топао извор — „Бањите“ —, где је у турско доба била саграђена соба за болеснике. Лековита је и изгледа да лечи реуматизам. Било је болесника које су на колима доносили и на носилима преносили, па су после кратког времена могли да оздраве и усправе се. Иначе народ сматра да је ова бања лековита и за друге недостатке („Чедо нема жена, стече чедо од бањата“).

Доњи Пожар је село скоријег постанка. Развиле се од села Г. Пожара. Ту су најпре становници имали колибе на имањима својим, па су после ради стоке почели прелазити доле и градити куће. („Три сте двајесе куће беја, па осамдесе куће дошли у Долну Пожарско, близу мал'т, да си работат“). „Има их који имају куће и у Гор. и у Доњ. Пожару“.

(Чују се разна имена за ово село:) „Село Пожарско, Долно Пожарско, Долну Пожарско“.

Ипак „ово је старо село. Има породица које су веома старе, свакако старинци. О њином се пореклу незна ништа“, „Од векот туа били“. „И он викаше од тука сам, од Пожарско, несам од друго село“. „Неса доидени, од тука са“).

У (*Пребедишту*) *Прибдишту* пре 60 година било је 160 кућа, а сада их је на 320. Ту је био најпре читлук Турака, који себе сматрају за најстарије, а за Хришћане веле да су се на чифлик заселили. Турци су у већини“.

„*Костурјан*. У овом селу има на 150 кућа, од којих је турских на 120, а хришћанских, македонских на 30. Костурјан је старо село, а и име је његово давнашње („Костурјан је ветко село, од ветко така му веле“).

† Риста Т. Николић.